

Olympiáda ľudských práv

24. ročník, školský rok 2021/2022
Krajské kolo – dištančné – 10.2.2022
Kategória: Stredné školy

2. časť – TÉZY – pre ústnu súťaž

Pripravte sa na riešenie všetkých 15 téz. Jednu z téz Vám určí krajská porota žrebom. Odporúčame Vám, aby ste si tézy vytlačili a mali ich pri sebe počas 2. časti krajského kola.

Skratky v texte:

EÚ: Európska únia; NR SR: Národná rada Slovenskej republiky; OSN: Organizácia Spojených národov; SR: Slovenská republika; ŠTS: Špecializovaný trestný súd; VDLP: Všeobecná deklarácia ľudských práv;

Poznámka autorského tímu:

V tézach používame rodovo korektný jazyk; týka sa to aj prekladov citovaných dokumentov do slovenského jazyka.

1. TÉZA

V roku 1948 prijalo Valné zhromaždenie OSN zásadný, hoci nie právne záväzný dokument pod názvom *Všeobecná deklarácia ľudských práv* (angl.: Universal Declaration of Human Rights; franc.: Déclaration universelle des droits de l'homme). **Univerzálnosť ľudských práv** je neustále centrom úvah odborných kruhov.

Uvažujte a vysvetľujte, čo vyjadruje pojem univerzálnosť ľudských práv. Odrazte sa od preambuly VDLP: „Pretože uznanie prirodzenej dôstojnosti a rovných a neodňateľných práv všetkých členiek a členov ľudskej rodiny je základom slobody, spravodlivosti a mieru vo svete...“. Prečo je obsiahnutá takmer vo všetkých ľudskoprávnych dohovoroch OSN?

S ľudskými právami sa spájajú aj iné dôležité prívlastky alebo charakteristiky. Poznáte ich? Súvisia navzájom? Ak si myslíte, že súvisia, uveďte aspoň jeden príklad a vysvetlite podstatu. Ak si myslíte, že nesúvisia, vysvetlite, prečo.

2. TÉZA

Politické zriadenie, v ktorom žijeme, sa nazýva **demokracia**. Slovo pochádza z gréčtiny a znamená vládu (moc, suverenitu) ľudu. Podľa čl. 1, odseku 1 Ústavy Slovenskej republiky je naša republika **demokratický a právny štát**. Princíp vlády alebo suverenity ľudu ako celku je vyjadrený v čl. 2, odseku 1 ústavy, podľa ktorého štátna moc pochádza od občanok a občanov. Druhá hlava našej ústavy má názov Základné práva a slobody.

Vysvetlite hlavné znaky modernej európskej demokracie, ktoré nadobudla od 2. svetovej vojny. Osobitne v krajinách strednej a východnej Európy po roku 1989. Popíšte vzťah demokracie,

právneho štátu a ľudských práv. Uvažujte o konkrétnych prejavoch problematického chápania a naplňovania tohto vzťahu. Uveďte a popíšte aspoň jeden príklad ako aj spôsob/y nápravy.

Využite svoje poznatky tak o pomeroch v Československu pred rokom 1990 ako aj o súčasnej demokracii v SR. Porovnajte tieto obdobia a zhodnoťte najdôležitejšie rozdiely v realizácii vybraných ľudských práv.

3. TÉZA

Referendum je jedna z metód priamej demokracie. V právnom poriadku Slovenskej republiky je inštitút referenda upravený v piatej hlave Ústavy SR. Bohaté skúsenosti s rôznymi referendumami majú viaceré štáty Európskej únie (napr. s referendom o vystúpení z EÚ, ktoré sa uskutočnilo v Spojenom kráľovstve Veľkej Británie a Severného Írska v júni 2016 a ktoré bolo zavŕšené dohodou EÚ a odstupujúcej krajiny na prelome rokov 2020 – 2021) vrátane Slovenskej republiky.

Aké poučenia je možné vyvodiť z britského referenda a ďalších obdobných aktivít na európskej pôde a na Slovensku? Aké sú výhody a nevýhody priamej demokracie?

Je možné priamu demokraciu zneužiť v neprospech demokracie? Ak odpovedáte kladne, uveďte príklad a vysvetlite, či jestvujú prostriedky prevencie alebo eliminácie zneužitia demokracie demokratickými alebo nedemokratickými nástrojmi. Ak odpovedáte záporne, vysvetlite a argumentačne podoprite svoje stanovisko.

4. TÉZA

Výsledky ostatných parlamentných volieb na Slovensku v roku 2020 potvrdili a rôzne zisťovania naďalej potvrdzujú, že dlhšie obdobie si pomerne stabilnú podporu voličstva zachováva politická strana, ktorú politologická aj žurnalistická obec označuje ako **politický extrém**. Strana sa opakovane dostala do Národnej rady SR (2016, 2020), rastie počet jej poslancov v komunálnej politike (2010, 2014, 2018), získala vedenie jednej zo žúp (2013 – 2017), má dvoch reprezentantov v Európskom parlamente (obdobie 2019 – 2024). Táto strana získava pozornosť a podporu aj u časti stredoškolskej mládeže.

Čo považujete za určujúce znaky politického extrémizmu? Je bežným sprievodným „produktom“ politických zriadení, vrátane demokracie? Predstavuje alebo nepredstavuje riziká pre demokratický politický systém a jednotlivých ľudí? Je namieste koncept brániacej sa demokracie?

V čom tkvie, podľa Vašich vedomostí a skúseností, popularita konkrétnej politickej strany a jej lídra, osobitne medzi stredoškolskou mládežou v SR? Je potrebné robiť medzi mládežou ale aj dospelou populáciou nejaké opatrenia na zamedzenie ich vplyvu? Ak súhlasíte, vysvetlite prečo a uveďte, kto a aké opatrenia má robiť. Ak odpovedáte záporne, vysvetlite prečo.

5. TÉZA

Slovenskú republiku ťaží pretrvávajúca **segregácia rómskych detí**, ktorú umocnila pandémia covid-19. Na zlyhávanie štátu pravidelne reagujú orgány OSN, Európskej únie, Rady Európy, OBSE. Poukazujú o. i. na to, že v špeciálnych školách je neprimeraný podiel rómskych detí; v hlavnom vzdelávacom prúde sú umiestňované do výhradne rómskych tried alebo škôl, teda sú marginalizované. Nekrívajú však len štátne politiky. Viaceré prieskumy ukazujú, že respondenti a respondentky zo SR nevnímajú diskrimináciu voči mnohým skupinám ako problém alebo tému.

Aké špeciálne vzdelávacie potreby sú Vám známe? Ako by ste vyriešili vzdelávanie detí so špeciálnymi potrebami a detí z rómskych komunít zvlášť?

Viete definovať rozdiel medzi integráciou a inklúziou? Aké opatrenia sú nevyhnutné pre skutočnú inklúziu? Sú inklúzia a ľudské práva spojené nádoby? Argumentujte.

Uved'te, aké ďalšie podoby segregácie a diskriminácie na základe rasy a farby pleti poznáte.

6. TÉZA

Slovenská republika v r. 2010 ratifikovala **Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím** (OSN, 2006). Od roku 2016 pôsobí Úrad komisára pre osoby so zdravotným postihnutím. Aj Vaša priama alebo nepriama skúsenosť a poznatky by mali pomôcť identifikovať, či a aký pokrok v podpore a ochrane zdravotne znevýhodnených osôb dosiahla naša krajina. Zrejme je, že výkon niektorých ľudských práv je u zdravotne znevýhodnených osôb stále značne sťažený.

Uved'te, aké opatrenia zo strany štátu, prevádzkovateľov verejných zariadení a inštitúcií sú potrebné, aby zdravotne znevýhodnené osoby mohli vo svojom živote rovnocenne a dôstojne realizovať svoje ľudské práva: občianske, politické, hospodárske, sociálne a kultúrne.

Zamerajte sa na osoby s pohybovým, zrakovým, sluchovým alebo mentálnym znevýhodnením na Slovensku a špecifikujte pokrok alebo naopak, deficit a teda aj potrebné opatrenia.

7. TÉZA

Občianske a politické práva predstavujú celé spektrum konkrétnych oprávnení suverénnych subjektov, ktoré sú vo svojom celku zdrojom moci. Národná rada SR prijala v roku 2019 novelu zákona o podmienkach výkonu volebného práva, ktorou predĺžila moratórium na zverejňovanie prieskumov verejnej mienky zo 14 dní na 50 dní pred dňom konania volieb. Prezidentka SR novelu zákona vrátila parlamentu na opätovné prerokovanie. Potom, čo novelu schválil v pôvodnom znení, sa prezidentka obrátila na Ústavný súd SR. Súd rozhodol o pozastavení účinnosti novely. V parlamentných voľbách 2020 platilo preto 14-dňové moratórium na predvolebné prieskumy.

Ktoré občianske a politické práva poznáte?

Bolo rozhodnutie NR SR vo veci novely zákona o výkone volebného práva v súlade s Ústavou SR a medzinárodnými ľudskoprávnymi záväzkami SR? Chápete ho ako ohrozenie alebo posilnenie niektorých základných občianskych a politických práv a niektorých princípov demokratického právneho štátu? Vysvetlite svoje stanovisko.

8. TÉZA

Reformy súdnictva, ktoré poľská vláda presadzuje od roku 2015, eskalovali do série sporov s orgánmi Európskej únie. Súdny dvor EÚ v roku 2021 opakovane rozhodol, že zásahy poľskej vlády do súdneho systému nie sú v súlade s právom EÚ. Poľský Ústavný súd, považovaný orgánmi EÚ za nelegitímny, 7. októbra 2021 vyniesol svoje rozhodnutie vo veci K 3/21, v ktorom vyhlásil ustanovenia Zmluvy o EÚ za nezlučiteľné s poľskou ústavou.

Nie je to však len Poľsko, kde sa intenzívne obnažuje **princíp nezávislosti a nestrannosti súdnej moci v demokratickom štáte**. Aj preto silnie v EÚ tlak na to, aby sa finančné prostriedky únie poskytovali členským štátom len vtedy, ak dodržiavajú a uplatňujú zásady právneho štátu a demokracie.

Uvedte, v čom spočíva princíp nezávislosti a nestrannosti súdnej moci v demokratickom štáte. Najprv sa venujte Poľsku. Je podľa vás postup orgánov EÚ a Súdneho dvora EÚ opodstatnený? Vysvetlite svoje stanovisko.

Ďalej, sústreďte sa na systém súdnej moci na Slovensku. Poukážte na štandardné inštitucionálne a politické záruky nezávislosti súdnej moci a výkonu spravodlivosti. Aké sú procesné záruky realizácie práva na spravodlivé konanie/spravodlivý proces?

9. TÉZA

Právo na vzdelanie sa stalo jedným z najpálčivejších problémov, ktoré umocnila pandémia koronavírusu. Dištančné vzdelávanie sa stretlo v rôznych krajinách s nadšením i odporom. Odborná komunita na Slovensku dlhodobo poukazuje na to, že ústavné právo na vzdelanie, ktoré SR formálne zabezpečuje všetkým deťom a mladým ľuďom, znamená v zmysle dohovorov OSN a Rady Európy **právo na kvalitné vzdelanie**.

Vysvetlite, prečo je právo na vzdelanie takým dôležitým ľudským právom? Stručne vyložte, čo viete o uplatňovaní tohto práva v rôznych častiach sveta a v našej krajine.

Myslíte si, že sa v našej krajine úroveň vzdelanosti zvyšuje alebo znižuje? Vysvetlite svoju argumentáciu na príkladoch. Hovorte o zodpovednosti subjektov, ktorých sa to týka. Ako do úrovne školstva a vzdelávania na Slovensku zasiahla koronakríza? Čo môžete robiť ako žiak/žiačka? Aké opatrenia by ste urobili ako minister/ministerka školstva v záujme čo najlepšieho naplnenia práva na kvalitné vzdelanie pre všetkých ľudí?

10. TÉZA

Dohovor o právach dieťaťa (OSN, 1989) je v našom školskom systéme jedným z prvých ľudskoprávných dokumentov, s ktorým sa stretávate. Učíte sa, že ste nositeľkami a nositeľmi ľudských práv. Známe sú štyri základné piliere alebo princípy dohovoru: *nediskriminácia; najlepší záujem dieťaťa; život a rozvoj; participácia*.

Tzv. školský zákon platný v SR tak v princípoch ako aj cieľoch výchovy a vzdelávania hovorí o *príprave na zodpovedný život v slobodnej spoločnosti*.

Ako sa prakticky v našich školách (ale aj rodinách) uplatňujú princípy Dohovoru o právach dieťaťa? Uvedte konkrétne príklady. Hovorte objektívne, kriticky aj konštruktívne.

Ako chápete (osobne i spoločensky) význam prípravy na zodpovedný život v slobodnej spoločnosti? Pokúste sa o čo najkomplexnejšiu odpoveď. Pripravuje Vás škola (ale napríklad aj rodina) dostatočne? Svoju odpoveď konkretizujte. Čo (prečo a ako) by ste prípadne zmenili?

11. TÉZA

OSN od roku 2000 usiluje o globálnu víziu a postup pri tvorbe rozvojových politík. V roku 2015 prijala dokument **Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj** v záujme štrukturálnych premien jednotlivých krajín sveta v reakcii na hrozby, ktorým ľudstvo čelí. Slovenská republika sa k implementácii agendy prihlásila v roku 2016. Pokiaľ ide o **životné prostredie** v SR, dlhodobé úsilie sa má zamerať na zmenu klímy, vodu, ochranu biodiverzity, ochranu a trvalo udržateľné využívanie prírodných zdrojov a nakladanie s odpadmi, trvalo udržateľnú spotrebu a výrobu, obchodné hospodárstvo a zelený rast.

Vysvetlite, v čom spočíva právo na priaznivé životné prostredie. Ako sa odlišuje toto tzv. právo tretej generácie, od „klasických“ občianskych a politických práv? Popíšte jeho podstatu a realizáciu aj spôsob jeho vymáhania. Oslovuje Agenda 2030 len vlády, alebo jej úspech závisí aj od individuálnych úsilí? Aké záväzky majú verejné a štátne orgány?

Aké konkrétne príklady porušovania práva na priaznivé životné prostredie viete menovať zo svojej vlastnej životnej skúsenosti, rs. na základe sledovania a štúdia? Do akej miery sú závažné? Rozveďte aspoň na jednom príklade a čo najkonkrétnejšie, na čo sa zameriava SR pri implementácii Agendy 2030 (napr., čo znamená zameranie sa na klímu, vodu, atď.)

12. TÉZA

Násilie na ženách a domáce násilie je dlhodobým problémom sveta, vrátane Slovenska. Hromadia sa svedectvá a dáta, ako ho umocnila pandémia koronavírusu.

Rada Európy v spolupráci s členskými krajinami pripravila a v roku 2011 v Istanbule otvorila na podpis *Dohovor o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu*. Vláda SR síce dohovor v roku 2011 podpísala, k jeho ratifikácii však nedošlo. Európska únia v roku 2017 pristúpila k dohovoru a vyhlásila, že je plne v súlade s hodnotami únie. Európsky parlament vyzval k bezodkladnému dialógu so štátmi s cieľom reagovať na výhrady a pochybnosti o dohovore a objasniť jeho zavádzajúce výklady. Národná rada SR v novembri 2019 schválila uznesenie namierené proti dohovoru a na mimoriadnej schôdzi 25.2.2020 nevyslovila súhlas s dohovorem. Následne prezidentka SR informovala Radu Európy, že sa SR jeho zmluvnou stranou nestane.

Definujte násilie na ženách a domáce násilie. Akými formami sa prejavuje? Prečo mu čelia v prevažnej miere ženy? Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (OSN, 1979) hovorí o potrebe odstraňovania stereotypov a predsudkov spojených s myšlienkou podriadenosti žien a nadradenosti mužov. Myslíte si, že uvedené ustanovenie súvisí s násilím páchaným na ženách/domácim násilím a ich prevenciou? Aké najčastejšie mýty, stereotypy, predsudky sa spájajú s témou násilia?

Prečo ľudské práva žien neustále čelia nepochopeniu aj vo vyspelých demokratických krajinách vrátane Slovenska? Uveďte konkrétne príklady. Robí SR dostatočné opatrenia v oblasti prevencie a eliminácie násilia na ženách? Čo by ste navrhovali Vy?

13. TÉZA

V roku 2021 súdy oslobodili účastníkov a účastníčky policajnej razie v Moldave nad Bodvou z roku 2013, voči ktorým **zasahovala štátna polícia** v rámci tzv. pátracej akcie. Obete razie boli obžalované zo spáchania trestného činu krivého obvinenia, keďže podali informácie a svedčili o použítom policajnom násilí, ktoré ale policajná inšpekcia nepotvrdila. Ešte v septembri 2020 Európsky súd pre ľudské práva rozhodol, že polícia v júni 2013 nehumánne zaobchádzala s dvoma príslušníkmi rómskej komunity v Moldave nad Bodvou. Pri policajnom zásahu proti rómskej komunite na ulici Budulovská bolo vtedy zranených viac ako 30 ľudí.

Uvažujte o tom, o aké základné práva a slobody zaručené Ústavou SR ide v tomto prípade. Analyzujte tieto práva: vo vzťahu k účastníkom a účastníckam policajnej razie ako obetiam razie; vo vzťahu k týmto účastníkom a účastníckam ako k obžalovaným; z pohľadu oprávnení polície na použitie fyzickej sily; z pohľadu rómskej komunity na Slovensku.

14. TÉZA

Ústava Slovenskej republiky v článku 12 odseku 1 stanovuje: „Ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach. Základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné.“ Tzv. **antidiskriminačný zákon**, platný v SR od roku 2004, v paragrafe 2 odseku 1 hovorí o zákaze diskriminácie z dôvodu „pohlavia, náboženského vyznania alebo viery, rasy, príslušnosti k národnosti alebo etnickej skupine, zdravotného postihnutia, veku, sexuálnej orientácie, manželského stavu a rodinného stavu, farby pleti, jazyka, politického alebo iného zmýšľania, národného alebo sociálneho pôvodu, majetku, rodu alebo iného postavenia alebo z dôvodu oznámenia kriminality alebo inej protispoločenskej činnosti.“

Vysvetlite podstatu prvej vety článku 12 Ústavy SR. Čo znamená, že ľudia sú slobodní v dôstojnosti a právach? Čo znamená, že ľudia sú rovní v dôstojnosti a právach? Môžu byť ľudia zároveň slobodní a nerovní (neslobodní a rovní) v dôstojnosti a právach?

Vyberte si tri dôvody diskriminácie a uveďte ich konkrétne prejavy, s ktorými ste sa osobne alebo sprostredkované stretli, alebo o ktorých ste sa dozvedeli v škole alebo z médií. Išlo v nich o znevýhodnenie alebo zvýhodnenie? Koho sa diskriminácia týkala? Kto sa dopustil diskriminačného konania? Ako bola zjednaná náprava, rs. ak nebola, akým spôsobom by ste nápravu zjednali Vy?

15. TÉZA

Článok 11 odsek 1 Charty základných práv Európskej únie znie: „**Každý má právo na slobodu prejavu**. Toto právo zahŕňa slobodu zastávať názory a prijímať a rozširovať informácie a myšlienky bez zasahovania orgánov verejnej moci a bez ohľadu na hranice.“

Predstavte si, že na blogu elektronického portálu celoštátnych novín uvedie politik názor, že lekári vyzývajúci ľudí na očkovanie proti korona-vírusu SARS-CoV-2, spôsobujúceho respiračné ochorenie COVID-19, sú "zvieratami", ktoré robia pokusy na ľuďoch a vyjadruje svoj postoj, že by mali byť takýto lekári odstránení zo spoločnosti.

Dá sa považovať blog politika a jeho výroky a názory na lekárov podporujúcich očkovanie za slobodu prejavu? Má sloboda prejavu hranice? Ak áno, aké sú? Čo je podľa Vás z hľadiska obsahu takýchto výrokov rozhodujúce pri ich hodnotení? Bola by situácia iná, ak by daný výrok nepovedal významný politik ale neznáma osoba? Je rozdiel, či je daný názor publikovaný online alebo v printovom vydaní denníka?

Autor a autorka: JUDr. Michal Davala, Ph.D., LL.M.; PhDr. Dagmar Horná, PhD.

Recenzentka: prof. PhDr. Silvia Miháliková, PhD.

Redakčná úprava: PhDr. Dagmar Horná, PhD.

OLYMP/Celoštátna komisia Olympiády ľudských práv, 2022